

SPOMINSKA OBELEŽJA

Analiza podatkovne baze

Marijan Dovič, ISLLV ZRC SAZU
Januar 2014

V prispevku so predstavljene osnovne značilnosti podatkovne baze spominskih obeležij slovenske literarne kulture, ki je nastala v okviru projekta »Prostor slovenske literarne kulture«. Podatkovna baza evidentira (in georeferencira) spomska obeležja za 323 izbranih osebnosti, ki so odločilno sooblikovale prostor slovenske literarne kulture med leti 1780–1940. V popis so vključena tudi spomska obeležja, ki so v zvezi s temi osebnostmi nastajale pozneje (do leta 2012). Skupno število evidentiranih spominskih enot je 1676. Na koncu so prikazani tudi vzorčni zemljevidi, ki demonstrirajo nekatere možnosti uporabe pridobljene baze.

I. METODOLOGIJA

1. Izbor osebnosti

V okviru projekta »Prostor slovenske literarne kulture« je bil načrtovan izbor približno 300 osebnosti, ki so dejavno sooblikovale slovenski literarni prostor med leti 1780 in 1940. Ker je bil v projektu uporabljen koncept *literarne kulture* v širšem smislu, so bili v izbor poleg ustvarjalcev (pesniki, pisatelji, dramatik) vključeni tudi vidnejši literarni posredniki (založniki, tiskarji, knjigotržci ...) in kritiki, pa tudi nekatere druge osebnosti, ki so na ta ali oni način posegale v literarno življenje, a so primarno delovale v drugih kontekstih (npr. v politiki, medijih, religiji ali v drugih umetnostih). Osrednji kriterij za uvrstitev je bila ocena pomena posameznika za literarno kulturo, poleg tega pa je izbor skušal upoštevati tudi merila pokrajinske, žanrske in spolne raznovrstnosti. Kot delo projektne skupine izbor seveda ostaja subjektiven, vendar pa so v njem brez dvoma zajeti vsi kanonični ustvarjalci slovenske književnosti iz omenjenega obdobja. V izbor so vključeni tudi avtorji, ki so osrednji del opusa ustvarili po letu 1940, a so v literarno dogajanje opazno posegli že pred tem. Končno število izbranih osebnosti je 323 (gl. *323_osebnosti_seznam*).

2. Spomska obeležja in njihovi tipi

Poleg izbranih biografskih podatkov (gl. sekcijo *Biografije*) so bila za izbranih 323 osebnosti evidentirana (in georeferencirana) tudi spomska obeležja, vezana na posamezno osebnost. Ta obeležja so nastajala skoraj izključno posmrtno. Popisana so tudi obeležja, ki so nastala po letu 1940 (vse do konca leta 2012). Popis obeležij pri vsaki osebnosti je zajemal sledeče kategorije:

1. Celopostavni javni kip (na odprtem prostoru)
2. Doprsni javni kip (na odprtem prostoru)
3. Javni kip literarnega junaka (na odprtem prostoru)
4. Spominski objekt (hiša, soba, obelisk, nagrobnik, plošča ...)
5. Poimenovanje ustanove (šola, knjižnica, muzej, društvo ...)
6. Poimenovanje lokacije (ulica, cesta, trg, park ...)
7. Spomska pot

Ob tem je treba takoj opozoriti na nekatere omejitve pridobljene podatkovne baze. Prva je, da so pri celopostavnih in doprsnih kipih upoštevani le tisti, ki so postavljeni na javni odprt

prostor. Zajeti torej niso dokaj številni kipi, ki so postavljeni cerkvah, v avlah in dvorinah muzejev, knjižnic in drugih ustanov in so javno dostopni. Druga omejitev zadeva kategorijo »spominskih objektov«, za katero bi bila uporabna natančnejša členitev, saj so zdaj vanjo vključene precej raznorodne kategorije (hiša, soba, obelisk, nagrobnik, plošča ...). Dodatna težava utegne biti, da spominske plošče niso popisane sistematično, saj jih je preprosto preveč; vključene so le tiste pomembnejše, ki so povezane s spominskimi objekti. Ker je odkrivanje plošč stvar prizadevnosti in iznajdljivosti, ocena pomembnosti posamezne plošče pa izrazito subjektivna odločitev popisovalca, je na področju plošč evidenca daleč od popolne. Tretje opozorilo zadeva dejstvo, da nekatere osebnosti spomenikov niso dobile pretežno zaradi dosežkov v literarni kulturi (dobra primera sta Maister in Slomšek); v takih primerih je treba statistične prikaze opremiti z ustrezno interpretacijo. Četrto omejitev predstavlja dejstvo, da so bili podatki o letnicah postavitve v javni prostor sistematično pridobljeni le za celopostavne in doprsne kipe, kar omejuje možnosti kronoloških analiz. (Tu je treba omeniti, da je bilo že iskanje letnic za omenjeni kategoriji izredno zahtevno in zamudno delo, ki je presegalo kadrovske in časovne okvire projekta). Peto težavo – ravno tako povezano s kronologijo – predstavlja dejstvo, da popis ne zajema obeležij, ki so bila v nekem trenutku odstranjena. Problem pri osebnostih z literarnega področja sicer ni tako pereč kot npr. pri političnih spomenikih, ki so bili pogosto predmet menjavanja in uničevanja, a kljub temu bi bilo iz historiat »izbrisanih« spomenikov treba dodati vsaj nekaj interpretativnih literarnozgodovinskih opomb (ali, še boljše, historično študijo v kontekstu celotne baze spomenikov na slovenskem ozemlju). Zadnja omejitev, ki jo je treba omeniti, je v resnici samoomejitev: zadeva zgodovinsko ne celovitost (manjkajo osebnosti od Trubarja do Svetokriškega in seveda avtorji druge polovice 20. stoletja), ki pa izhaja iz same zasnove projekta.

3. Zajem in obdelava podatkov

V letu 2011 so bile izdelane vnosne matrice za spomenike in dokončan izbor 323 osebnosti, ki so bile predvidene za obdelavo z vidika biografij in spomenikov. Sledila je prva faza popisovanja (2011–2012), v kateri so študenti ljubljanske slovenistike na seminarju poskrbeli za prve vnose. V tej fazi je bilo popisanih preko 1300 spominskih obeležij. Vsako obeležje je bilo sprva popisano v ločeni datoteki (*excel*), na koncu pa je bila izdelana združena podatkovna baza. Sledila je faza dopolnjevanja in verifikacije (2012–2013), v kateri so člani projektne skupine preverjali podatke in dopolnjevali združeno bazo. Pri tem je bilo evidentiranih okrog 300 novih enot, popravljenih oziroma dodanih je bilo nekaj sto napačnih ali manjkajočih geografskih koordinat ter odpravljeno več sto drugih manjših ali večjih napak. Pri delu so bili uporabljeni predvsem spletni viri (iskalnik Google, podatki iz baz Digitalne knjižnice Slovenije in COBISS, podatki iz Registra nepremične kulturne dediščine, literarni sloj na Geopediji, za georeferenciranje pa predvsem Google Earth in Geopedija), poleg njih pa še pisni viri (predvsem monografije o spomenikih in rojstnih hišah pisateljev) ter v številnih primerih tudi telefonsko ali dopisno poizvedovanje pri lokalnih ustanovah (knjižnice, muzeji, društva, občine). Za obeležja prvih dveh kategorij, tj. celopostavne (30 enot) in doprsne (141 enot) kipe, so bile dodane tudi letnice postavitve v javni prostor. Vnosna matrica za vsako enoto v kategoriji spominskih obeležij je obsegala naslednje elemente (z zvezdico so označena neobvezna polja):

1. *Zaporedna številka spomenika*
2. *Ime in priimek osebnosti*
3. *Ime spomenika*

4. Vrsta spomenika (spustni seznam)
5. Leto postavitve* (obvezno za celopostavne in doprsne kipe)
6. Opisna lokacija
7. Geografske koordinate (φ - λ /Gauss-Krüger)
8. Besedilo na spomeniku*
9. Pobudnik(i)*
10. Avtor(ji)*
11. Referenčna literatura*
12. Povezave*
13. Slikovno gradivo*
14. Vnašalec podatkov
15. Datum vnosa

II. STATISTIČNE ANALIZE

Končni obseg evidentiranih in georeferenciranih spominskih obeležij za izbranih 323 osebnosti je do začetka leta 2014 dosegel skupno 1676 enot. V povprečju to pomeni okrog 5,19 enote na posamezno osebnost. Pri tem za približno tretjino obravnavanih osebnosti ni bilo mogoče najti nobene spominske enote (106 oz. 32,8% osebnosti), medtem ko je bila pri dobrih dveh tretjinah (217 oz. 67,2% osebnosti) evidentirana vsaj ena spominska enota; če torej upoštevamo le osebnosti z vsaj eno enoto, dobimo povprečno 7,72 enote na osebnost. V nadaljevanju so v tabelah prikazane osnovne statistične značilnosti podatkovne baze (1.1.–1.3.), sledijo pa prikazi po posameznih kategorijah spominskih obeležij, pospremljeni s kratkimi komentarji (2.1–2.7.).

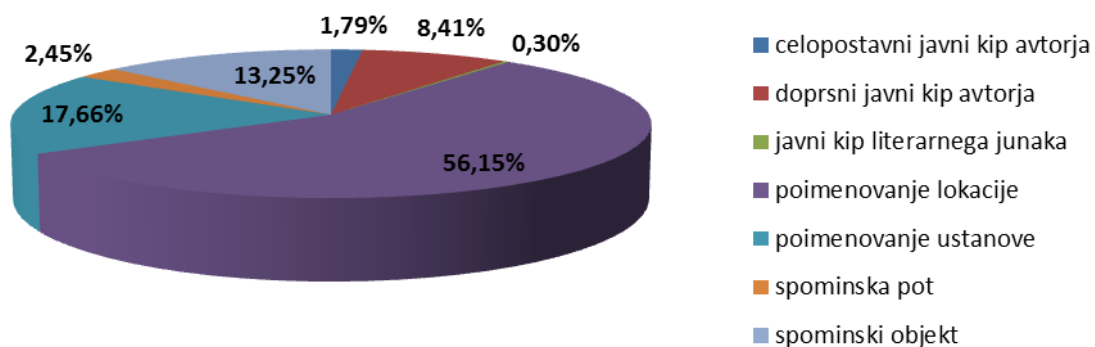
1.1. Osebnosti po številu spominskih enot

ŠTEVILO ENOT	ŠTEVILO OSEBNOSTI	DELEŽ
0 enot	106	32,8%
1 enota	60	18,6%
2 enoti	39	12,1%
3 enote	20	6,2%
4 enote	17	5,3%
5-10 enot	41	12,7%
11-20 enot	19	5,9%
nad 21 enot	21	6,5%
SKUPAJ	323	100%

1.2. Spominske enote po kategorijah

KATEGORIJA	ŠTEVILO ENOT	DELEŽ
Celopostavni kip	30	1,79%
Doprni kip	141	8,41%
Kip literarnega junaka	5	0,30%
Spominski objekt	222	13,25%
Poimenovanje ustanove	296	17,66%
Poimenovanje lokacije	941	56,15%
Spominska pot	41	2,45%
SKUPAJ	1676	100%

Deleži različnih tipov spomenikov

1.3. Osebnosti po številu spominskih enot

V tabeli so prikazani podatki za 41 osebnosti, ki imajo skupaj evidentiranih deset ali več spominskih enot (za kompleten seznam gl. 323_osebnosti_spomeniki-1.0).

IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
France	Prešeren	134
Ivan	Cankar	102
Rudolf	Maister	52
Anton Martin	Slomšek	47
Simon	Gregorčič	40
Valentin	Vodnik	39
Josip	Jurčič	38
Anton	Aškerc	36
Srečko	Kosovel	35
Karel	Destovnik Kajuh	32
Lovro	Kuhar	31
Fran	Levstik	30
Fran Saleški	Finžgar	28
Dragotin	Kette	28
Ivan	Tavčar	27
Janez	Trdina	27
France	Bevk	26
Oton	Župančič	25
Matija	Čop	23
Josip	Stritar	23
Friderik Irenej	Baraga	22
Alojz	Gradnik	20
Josip	Murn	20
Miran	Jarc	19
Simon	Jenko	19
Josip	Vandot	18
Janko	Kersnik	17
Anton Tomaž	Linhart	17
Janez Evangelist	Krek	17
Louis	Adamič	15
Miroslav	Vilhar	15
Janez	Mencinger	14
Valentin	Stanič	14
Stanko	Vraz	14
Žiga	Zois	14
Igo	Gruden	13
Miško	Kranjec	13
Franc Ksaver	Meško	13
Jernej	Kopitar	12
Ivan	Trinko	11
Edvard	Kocbek	10

2.1. Celopostavni javni kip (na odprtem prostoru)

V tabeli so prikazani podatki za vse osebnosti, ki so jim bili postavljeni celopostavni kipi. Pri tem je treba opozoriti, da ravno za prve tri (Maister, Slomšek in Baraga) pri postavljanju spomenikov niso bile odločilne njihove literarne zasluge, temveč dosežki na političnem (vojaškem) oz. verskem področju. Najzgodnejši izmed kipov je Auerspergov v avstrijskem Grazu iz leta 1887, medtem ko je bil prvi celopostavni kip na današnjem slovenskem ozemlju ljubljanski Vodnikov iz leta 1889, ki mu je leta 1905 sledil Prešernov. Niz zaključujejo Rudolf Maister, Filip Terčelj in Alma Karlin (gre za prvi in doslej edini celopostavni kip ženski pri nas) iz leta 2010 ter Fran Metelko iz 2011, v svetovnem merilu pa novi – že tretji – celopostavni Baraga (Grand Rapids, 2012). V tujini sicer najdemo tri izmed tridesetih evidentiranih celopostavnih kipov (Auersperg in dvakrat Baraga), vendar pri nobenem od njih ne gre za spomenik slovenskemu literarnemu avtorju v ožjem pomenu. Ekskluzivno domovanje velikih javnih kipov literarnim avtorjem torej ostaja ozemlje današnje Slovenije.

IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
Rudolf	Maister	5
Anton Martin	Slomšek	4
Friderik Irenej	Baraga	3
Karel	Destovnik Kajuh	2
France	Prešeren	2
France	Bevk	1
Ivan	Cankar	1
Alojz	Gradnik	1
Simon	Gregorčič	1
Josip	Jurčič	1
Alma	Karlin	1
Edvard	Kocbek	1
Lovro	Kuhar	1
Fran	Metelko	1
Ivan	Pregelj	1
Ivan	Tavčar	1
Filip	Terčelj	1
Valentin	Vodnik	1
Anton Alexander	von Auersperg	1

2.2. Doprsni javni kip (na odprtem prostoru)

V tabeli so prikazani podatki za vse osebnosti, ki imajo dva ali več doprsnih kipov. Tudi tu je treba pripomniti, da pri nekaterih posameznikih spomeniki niso bili postavljeni izključno ali pretežno zaradi dosežkov v literaturi. Poleg že omenjenih (Maister, Baraga) v to kategorijo sodijo tudi osebnosti, ki so sicer delovale na literarnem področju, a v širšem kontekstu prerediteljstva (Trinko, Lavtižar, Vilhar) oziroma v kombinacijah s politiko (Razlag) ali različnimi humanističnimi vedami (Prijatelj, Glaser, Šilih). Skupno število evidentiranih doprsnih kipov je 141. Od teh jih je le nekaj postavljenih v zamejstvu (trije v Svečah, Trinko v Čedadu, Gruden v Nabrežini) in v tujini (Prešeren v Moskvi, Auersperg in Cankar na Dunaju, Baraga v ZDA). Evidenca tujih kipov žal ni popolna, poleg tega nekaterih ni več oz. njihova usoda ni znana (npr. nekdanji Jugoslovanski kulturni vrt v Clevelandu, kjer so mdr. stali Baraga, Cankar, Gregorčič, Zorman in Maister); na tem področju bi bila dobrodošle dodatne raziskave.

IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
France	Prešeren	6
Fran Saleški	Finžgar	5
Simon	Gregorčič	5
Anton	Aškerc	4
Ivan	Cankar	4
Ivan	Trinko	4
Karel	Destovnik Kajuh	3
Janko	Glazer	3
Josip	Jurčič	3
Dragotin	Kette	3
Srečko	Kosovel	3
Ivan	Tavčar	3
Janez	Trdina	3
Oton	Župančič	3
Louis	Adamič	2
Friderik Irenej	Baraga	2
Igo	Gruden	2
Josip	Lavtižar	2
Fran	Levstik	2
Rudolf	Maister	2
Josip	Murn	2
Ivan	Prijatelj	2
Radoslav	Razlag	2
Gustav	Šilih	2
Ljubka	Šorli	2
Josip	Vandot	2
Miroslav	Vilhar	2

2.3. Javni kip literarnega junaka

V tabeli so prikazani vsi evidentirani kipi literarnih junakov. V tej kategoriji smo sicer predvidevali več spomenikov. Pri Prešernu smo v to kategorijo prišteli ljubljanski kip Primicove Julije (1894), saj je bila njegova postavitev motivirana z Julijo kot literarnim likom. Sicer so tu le še Tavčarjeva škočjeloška Agata in Jurij (1969), Vandotov kranjskogorski Kekec (1982), Prežihov Pobič s solzicami na Preškem vrhu (2002) ter Levstikov Krpan s kobilo v Cerknici (2006).

IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
Lovro	Kuhar	1
Fran	Levstik	1
France	Prešeren	1
Ivan	Tavčar	1
Josip	Vandot	1

2.4. Spominski objekt (hiša, soba, obelisk, nagrobnik, plošča ...)

V tabeli so prikazani podatki za osebnosti, ki imajo tri ali več spominskih objektov. Tudi tu velja opomniti, da pri nekaterih nastajanje spominskih obeležij ni bilo motivirano pretežno z njihovimi literarnimi dosežki (Slomšek, Zois, Maister, Baraga, Rutar, Terčelj, Šuster). Skupno število evidentiranih spominskih objektov je 222. Enote v tej kategoriji so zelo heterogene. Prevladujejo objekti v klasičnem smislu, predvsem hiše, kjer so se osebnosti rodile, živele ali umrle; pri tem so nekatere zgolj označene s ploščami, druge pa so javno dostopne kot muzej, domačija, spominska soba ipd. Sem so uvrščeni tudi spominski kotički, domovi in zbirke; ti so pogosto na meji uvrstitve v naslednjo kategorijo – poimenovanje lokacije, kar velja tudi za takšne »objekte«, kot sta Maistrov razgledni stolp ali Linhartov oddelek v radovljiškem muzeju. Veliko je tudi spominskih plošč, ki označujejo lokacije, pomembne za življenje ali delo referenčne osebnosti (vendar popis ni dovolj sistematičen). V kronološkem smislu postavljanje slovenskih spominskih plošč uvajajo slovesnosti ob Vodnikovi stoletnici leta 1858, ko je nastala plošča na pesnikovi rojstni hiši v Šiški. Naslednjo pomembno skupino obeležij v tej kategoriji tvorijo nagrobniki; upoštevani so bili le tisti, za katere je izkazana komemorativna vrednost, ki presega družinske okvire (običajno so bili postavljeni z javnimi nabirkami in razpisi). Ta tip spomeniških enot je bil zaradi povezave z rituali še posebej pomemben v drugi polovici 19. stoletja. Prelomnico je tu predstavljala postavitve Prešernovega nagrobnika v Kranju (1852), ki so mu sledili Jenkov, Jurčičev, Erjavčev, Gregorčičev in mnogi drugi. Naslednjo skupino, ki je bila ravno tako posebej aktualna pred razpadom Avstro-Ogrske, tvorijo klasični obeliski oz. piramide. Če je imel obelisk Josipini Turnograjski iz leta 1870 še pretežno družinsko vrednost, sta imela v tej skupini prelomen pomen zlasti Prešernov obelisk ob Blejskem jezeru (1883) in Levstikov v Velikih Laščah (1889); sledili so Cigaletov v Lomeh pri Črnem vrhu (1894) in drugi, vključno s Plečnikovo ljubljansko Zoisovo piramido (1927). Zadnjo in morda najbolj zanimivo skupino spominskih objektov predstavljajo nefiguralni spomeniki in drugi »izvenserijski« spominski objekti. Med takšnimi najdemo novomeški Kettejev vodnjak (1955), spomenik sedmim Kūzmičevim knjigam v Ivanovcih (2004), Kajuho-Balantičev spomenik na kamniških Žalah (1990), mizo in stole Cirila Drekonje v Temljinah (1954), orehovo deblo Slomškovega odlikovanja na Ponikvi (1912), znameniti ljubljanski spomenik Ilirskim provincam (1929) ter Cankarjev spomenik pred kompleksom ljubljanskega Cankarjevega doma (1982). V to skupino je uvrščen tudi Slomškov kip z oltarjem v mariborski stolnici (1878), prvi celopostavni javni kip slovenskega avtorja, ki je bil prvotno namenjen postavitvi v odprt prostor. Nekaj spominskih objektov (večinoma plošč) se nahaja v tujini, predvsem v zamejstvu (Trinko, Erjavec, Gruden, Drabosnjak, Einspieler ...), v Zagrebu (Nučič), na Dunaju (Prešeren-Auersperg, Prešeren) in v ZDA (Adamičeva ustanova v Princetonu).

IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
France	Prešeren	13
Anton Martin	Slomšek	6
Ivan	Cankar	5
Žiga	Zois	5
Anton	Aškerc	4
Josip	Jurčič	4
Dragotin	Kette	4
Srečko	Kosovel	4
Louis	Adamič	3
Friderik Irenej	Baraga	3
Karel	Destovnik Kajuh	3
Fran Saleški	Finžgar	3

Simon	Gregorčič	3
Janez Evangelist	Krek	3
Anton Tomaž	Linhart	3
Rudolf	Maister	3
Janez	Mencinger	3
Valentin	Vodnik	3
Oton	Župančič	3
Simon	Rutar	3
France	Balantič	3
Janez	Bleiweis	3
Josipina	Urbančič	3
Josip	Stritar	3
Fran	Milčinski	3
Andrej	Šuster	3
Filip	Terčelj	3

2.5. Poimenovanje ustanove

V tabeli so prikazani podatki za osebnosti, po katerih so poimenovane vsaj tri ustanove (zajete so tako tiste v Sloveniji kot tiste v tujini, pri čemer evidenca skoraj gotovo ni popolna). Tudi v tej kategoriji pri nekaterih osebnostih poimenovanje ni bilo motivirano pretežno z njihovimi literarno-umetniškimi dosežki (Slomšek, Maister, Stanič, Baraga, Trinko, Čop, Metelko, Šilih, Štrekelj). Skupno število vseh evidentiranih poimenovanj ustanov je 296. Med enotami prevladujejo izobraževalne ustanove (osnovne šole, gimnazije, vrtci, liceji, študentski domovi ...), kulturna, umetniška ali prosvetna združenja (društva, zbori, klubi ...), kulturne ustanove (knjižnice, galerije, kulturni domovi, gledališča, založbe ...), precej je tudi gorskih koč (Prešernova, Zoisova, Mencingerjeva, Staničeva, Vodnikova, Krekova), gostišč in barov; najde se celo badmintonski klub (Maister). Ta kategorija je izmed vseh daleč najbolj prisotna v tujini, kjer najdemo mnogo kulturnih ali izobraževalnih ustanov, poimenovanih po Prešernu (15 enot), Slomšku (5 enot), Cankarju (4 enote) in Gregorčiču (3 enote). Poleg teh so v izseljenstvu (ZDA, Kanada, Argentina, Nemčija, Švedska ...) prisotni še Baraga (2 enoti), Balantič, Kajuh (2 enoti), Jenko, J. E. Krek in Levstik, v zamejstvu pa A. Budal, Bartol, Erjavec, Finžgar, Gruden (3 enote), Jarnik, Kosovel, J. Ribičič, K. Širok, Štrekelj, Trinko (4 enote) in Župančič. Evidenca tujih ustanov skoraj gotovo ni popolna, pri čemer dodatno težavo predstavlja dejstvo, da so nekatere ustanove bolj, druge pa manj formalizirane (načeloma so v GIS-evidenco lahko zajete le tiste, ki so uradno registrirane in imajo geografsko določljiv »sedež«).

IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
France	Prešeren	36
Ivan	Cankar	20
Anton Martin	Slomšek	15
Rudolf	Maister	14
Miran	Jarc	10
Lovro	Kuhar	8
Karel	Destovnik Kajuh	6
Simon	Gregorčič	6
Srečko	Kosovel	6
Janez Evangelist	Krek	6
Josip	Vandot	6
Valentin	Vodnik	6

Valentin	Stanič	5
Friderik Irenej	Baraga	4
France	Bevk	4
Matija	Čop	4
Janko	Kersnik	4
Ivan	Trinko	4
Jože	Udovič	4
Anton	Aškerc	3
Fran Saleški	Finžgar	3
Janko	Glazer	3
Igo	Gruden	3
Anton	Ingolič	3
Simon	Jenko	3
Dragotin	Kette	3
Miško	Kranjec	3
Anton Tomaž	Linhart	3
Danilo	Lokar	3
Fran	Metelko	3
Gustav	Šilih	3
Karel	Štrekelj	3
Ivan	Tavčar	3

2.6. Poimenovanje lokacije

V tabeli so prikazani podatki za osebnosti, po katerih je poimenovanih vsaj deset lokacij, zajete pa so tako tiste v Sloveniji kot tiste v tujini (evidenca pri zadnjih verjetno ni popolna). Tudi tu pri nekaterih osebnostih poimenovanje ni bilo motivirano pretežno z literarnimi dosežki (Maister, Slomšek, Čop, Vilhar). Ni mogoče spregledati, da so ravno v tej kategoriji sorazmerno največje pozornosti deležni kanonični literarni avtorji, iz česar je mogoče sklepati, da so (bili) literati za poimenovanje lokacij v slovenskem prostoru še posebej zanimivi. Sorazmerno izstopajoče je število lokacij, poimenovanih po Matiji Čopu (16), ki se sicer v drugih kategorijah ne uvršča tako visoko. Skupno število vseh evidentiranih poimenovanj lokacij je 941, torej gre za daleč najbolj pogosto kategorijo (56,1% vseh enot). Sicer med enotami izrazito prevladujejo ulice, sledijo pa jim ceste, trgi in poti. (Ulice, ceste ipd. smo v geografskem smislu opisali točkovno, pri čemer smo skušali upoštevati njihove »začetke«, linijska predstavitev namreč v okviru projekta ne bi imela dodane vrednosti, poleg tega je konkreten potek ulic splošno znan in dostopen). Le po nekaj najdemo drevoredov (Cankarjev v Izoli, Kettejev v Novem mestu, Lokarjev v Ajdovščini, Gregorčičev v Postojni), nabrežij (Cankarjevo v Ljubljani, Verdu in Piranu ter Prešernovo v Piranu), parkov (Maistrov v Ljutomeru, Baragov v Michiganu), vrhov (Staničev vrh, Trdinov vrh, Vodnikov vršac) ali dvorov (Metelkov Dvor, Grosuplje). Nekaj čez dvajset lokacij je v tujini, predvsem v zamejstvu (Cankarjeva in Grudnova ulica v Doberdobi, Kettejeva, Kosovela in Grudnova v Bazovici, Župančičeva v Jamljah, Bartolova v Opčinah, Kosovelova v Ronchih, Staničev trg v Gorici), v nemškem prostoru (Staničev trg v Münchnu, ulica Jožefa Štefana v Zelli in Larreltu ter ulica Anastazija Grüna na Dunaju), na Hrvaškem (Mahničeva ulica na Krku, Vrazovi ulici v Splitu in Višnjevcu) ter v ZDA (Baragova vas, okrožje in park v Michiganu).

IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
Ivan	Cankar	70
France	Prešeren	69
Valentin	Vodnik	28
Josip	Jurčič	27
Rudolf	Maister	27
Anton	Aškerc	24
Simon	Gregorčič	22
Fran	Levstik	22
Srečko	Kosovel	21
Anton Martin	Slomšek	20
Josip	Stritar	20
Janez	Trdina	19
France	Bevk	18
Karel	Destovnik Kajuh	18
Lovro	Kuhar	18
Fran Saleški	Finžgar	17
Dragotin	Kette	17
Ivan	Tavčar	17
Matija	Čop	16
Oton	Župančič	16
Josip	Murn	15
Alojz	Gradnik	14
Simon	Jenko	13
Janko	Kersnik	11
Miroslav	Vilhar	10
Stanko	Vraz	10

2.7. Spominska pot

V tabeli so prikazani podatki o številu spominskih poti za osebnosti, pri katerih obstajata vsaj dve takšni poti. Skupno število spominskih poti, ki smo jih evidentirali v okviru projekta, je 41. Evidenca skoraj gotovo ni popolna, poleg tega pa je treba opozoriti tudi na dejstvo, da so poti po svojem značaju zelo različne: v nekaterih primerih gre za označene spominske poti po lokacijah, ki so pomembne z vidika življenja ali dela posameznika, v drugih pa za spominske pohode z bolj ali manj stalno traso, ki nimajo nujno zveze z lokacijami, povezanimi z življenjem ali delom referenčne osebnosti. Tako kot pri ulicah smo za geografsko referenčno točko vzeli točko začetka poti; natančno linijsko označevanje vseh spominskih poti bi namreč terjalo niz dodatnih parcialnih raziskav.

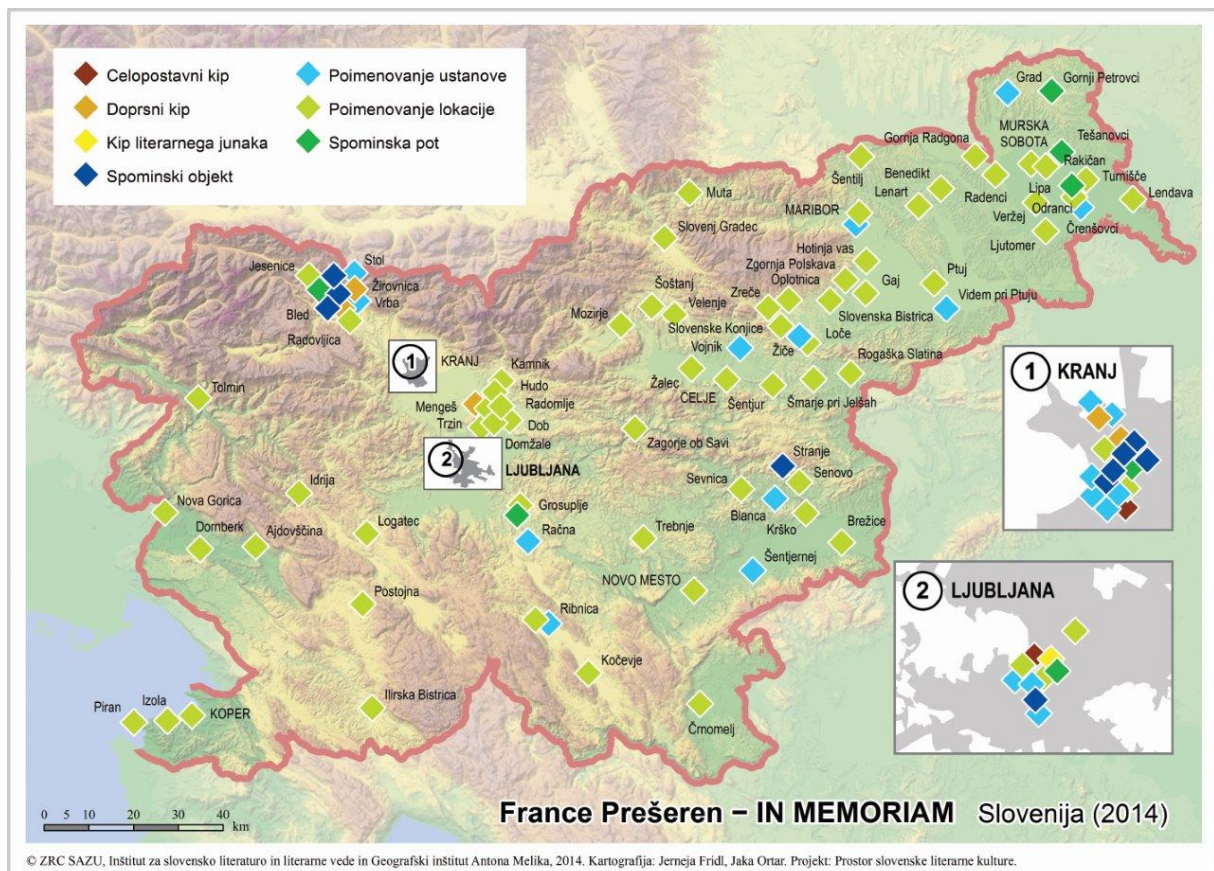
IME	PRIIMEK	ŠT. ENOT
France	Prešeren	7
Simon	Gregorčič	3
Ivan	Cankar	2
Fran	Levstik	2
Janez	Trdina	2

III. Vzorčni zemljevidi

Pridobljena baza spominskih obeležij vsebuje geografsko komponento: vsaka enota ima točkovno ustreznico v geografskem prostoru (tudi ulice, ceste in spominske poti so prikazane točkovno). Takšna baza seveda omogoča izdelavo najrazličnejših zemljevidov. Za vzorec so v nadaljevanju v obliki kart predstavljene vse enote, povezane s Prešernom (1.1. in 1.2.), ter celopostavni in doprsni kipi na današnjem slovenskem ozemlju (2.1 in 2.2.).

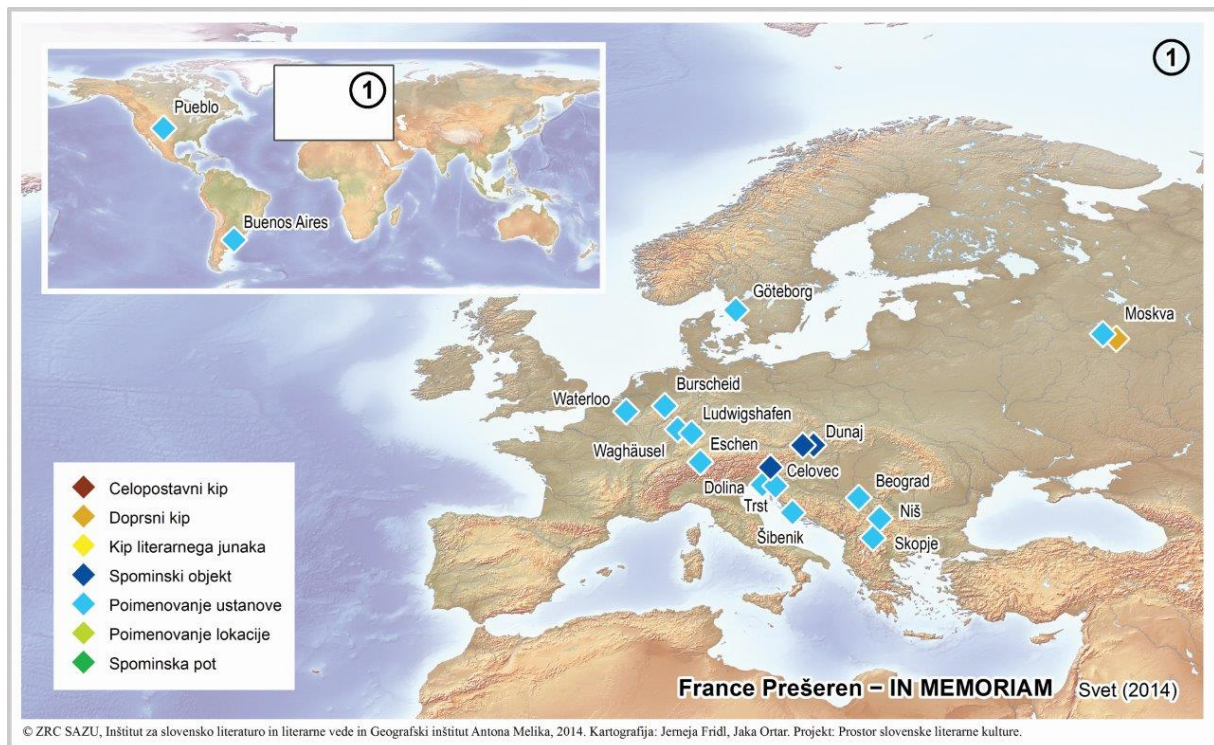
1.1. Prešernova spomska obeležja na ozemlju današnje Slovenije

France Prešeren po skupnem številu evidentiranih spominskih enot (134) nesporno vodi pred Cankarjem (102), Maistrom (52), Slomškom (47) in Gregorčičem (40); najvišje pa se uvršča tudi pri doprskih kipih, ustanovah in spominskih poteh. Kot je mogoče pričakovati, se enote iz prvih štirih kategorij (kipi in spominski objekti) zgoščajo v krajih, ki so povezani s pesnikovo biografijo (predvsem Kranj in Ljubljana), medtem ko poimenovanje ustanov in lokacij presega ta okvir. S te plati so zanimive tudi tri spomske poti (oz. pohodi) v severovzhodni Sloveniji. Podoben vzorec na splošno velja za osebnosti s številnimi obeležji, medtem ko se pri tistih z manjšim številom enot praviloma vse nahajajo v okviru biografsko relevantnih lokacij.

1.2. Prešernova spominska obeležja zunaj ozemlja današnje Slovenije

Prešeren med izbranimi avtorji po številu spominskih enot še bolj izrazito kot v Sloveniji izstopa v tujini. Kot kaže spodnji zemljevid, z izjemo moskovskega doprsnega reliefnega portreta in treh spominskih plošč vse prikazane enote sodijo v kategorijo poimenovanje ustanove, kar je tudi sicer značilno za enote zunaj slovenskega ozemlja.

2.1. Celopostavni spomeniki na slovenskem ozemlju: geografija in kronologija

Pri raziskovanju zgodovine postavljanja spomenikov se kot izrazito pomembna razsežnost pokaže kronologija. Nastajanje spomenikov in njihovo umeščanje v urbani prostor je namreč kompleksen proces, ki ga ne moremo ustrezno razumeti, če ne upoštevamo vsakokratnega zgodovinskega in političnega konteksta. Zato smo pri celopostavnih in doprsnih kipih dodali tudi letnice postavitve v javni prostor, ki poleg geografske omogočajo še časovno razporeditev. V tem smislu je bila posebej pomembna prva faza postavljanja spomenikov v zadnjih desetletjih 19. stoletja, ki se je dogajala še v avstroogrskem okviru in so se v njej prepletale uradne dinastične tendence in spomeniške pobude, ki sta jih sprožala vse bolj konfliktna nemški in slovenski nacionalizem: če je na Kranjskem s postavitvijo celopostavnega Vodnika (1889) in Prešerna (1905) v Ljubljani slovenska stran zmagovala v simbolnem zavojevanju javnih površin, so na Štajerskem do konca prve svetovne vojne nastajali skoraj izključno nemško intonirani spomeniki. Ta zgodnja faza postavljanja spomenikov bi vsekakor terjala zelo podrobno analizo. Na spodnjem zemljevidu je prikazanih 27 celopostavnih spomenikov na slovenskem ozemlju, ki smo jih evidentirali v okviru projekta. Nakazane so tudi lokacije treh celopostavnih spomenikov, ki stojijo v tujini

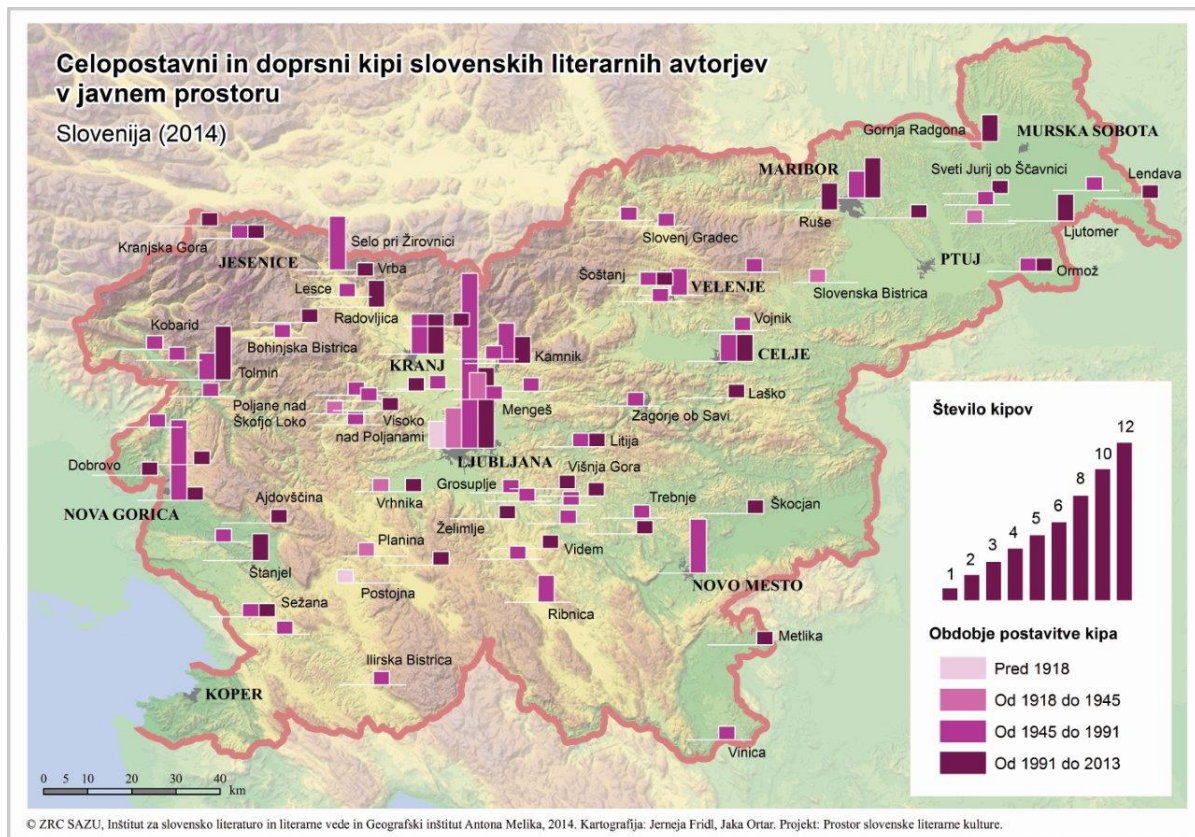
(Auerspergov v Grazu in Baragova v Michiganu, ZDA). Zemljevid ne prikazuje pomembnih figuralnih kipov v notranjostih stavb (npr. Slomškov celopostavni kip v mariborski stolnici iz leta 1878, ki je sicer bil namenjen postavitvi na odprt prostor, a zaradi nemškega nasprotovanja to ni bilo mogoče), pa tudi nekaterih pomembnih spomenikov na odprtem prostoru (npr. Cankarjev ljubljanski spomenik iz leta 1982 pred Cankarjevim domom). Takšni spomeniki so v bazo večinoma vključeni kot spominski objekti.

2.2. Celopostavni in doprsni kipi na slovenskem ozemlju po obdobjih

Na spodnjem zemljevidu so upoštevani vsi celopostavni in doprsni kipi, ki smo jih za izbranih 323 osebnosti evidentirali na ozemlju današnje Slovenije. Razporejeni so v štiri skupine, ki odražajo štiri različne zgodovinske in politične kontekste, v katerih so bili postavljeni v javni prostor. Takoj je mogoče ugotoviti, da je bilo v avstroogrskem obdobju postavljenih izrazito malo kipov (le 3 enote); podobno velja tudi za obdobje stare Jugoslavije (10 enot). Ta slika se nekoliko dopolni, če upoštevamo, da so v tem času nastajala tudi druga pomembna spominska obeležja v odprtem prostoru, ki pa niso bila figuralna (prim. predvsem obeliske in velike nagrobnike), hitro pa so se širile tudi spominske plošče. Izrazito veliko kipov je nastalo v socialističnem obdobju (87 enot), nekoliko presenetljivo pa je, da trend tudi po osamosvojitvi Slovenije ne popušča, nasprotno; od leta 1991 do 2013 nastalo 69 novih kipov, torej več kot trije na leto, medtem ko sta v socialističnem obdobju na leto nastala povprečno manj kot dva. Na splošno je mogoče ugotoviti, da so v prvih dveh fazah nastajali predvsem kipi kanoniziranih literarnih ustvarjalcev, pa tudi narodnih buditeljev (Vilhar,

Razlag) in celo literarnih zgodovinarjev (Priatelj). V socialističnem obdobju so bili ob kanoničnih avtorjih 19. stoletja privilegirani tisti, ki so bili bližje vladajoči ideologiji. Po letu 1991 je poleg rehabilitacije disidentov in avtorjev katoliške provenience (Kocbek, Balantič, Slomšek, Baraga, Terčelj ...) predvsem v devetdesetih letih opazen izrazit porast spomenikov Maistru in Slomšku, v polnem zagonu pa je tudi postavljanje lokalno motiviranih spomenikov in spomeniških alej, ki skušajo poudariti kulturno in intelektualno tradicijo domačega okolja.

Sklep

Zgoraj prikazani statistični podatki in zemljevidi so namenjeni kratkemu orisu temeljnih značilnosti podatkovne baze spominskih obeležij ter prikazu nekaterih možnih oblik njene uporabe. Nepredstavljivo večje možnosti se ponujajo z uporabo posebnega iskalnika v okviru spletišča projekta *Prostor slovenske literarne kulture*, v katerega uporabnik lahko vnaša različne vstopne kriterije in na ta način iz podatkovne baze sproti individualno generirane prikaze. Na ta način je mogoče (po vzorcu Prešerna) izdelati prikaze spomeniških enot za vsako izmed vključenih 323 osebnosti, pa tudi za preostale kategorije spominskih obeležij (po vzorcu celopostavnih in doprnskih kipov) ali v kombinacijah z drugimi bazami (predvsem biografsko).

Spomeniška podatkovna baza torej predstavlja pomembno analitično orodje, ki ga bo mogoče s pridom uporabljati v prihodnjih prostorskih analizah slovenske literarne kulture. Nekateri problemi, na katere smo naleteli pri njeni izdelavi, seveda odpirajo nove dileme in hkrati širijo polje možnosti nadaljnjih raziskav. Med dilemami velja v prvi vrsti omeniti

vprašanje natančnejše klasifikacije spominskih enot. Med možnostmi za širitev pa je najprej mogoče pomisliti na vključitev širšega časovnega okvira, torej evidentiranje spominskih obeležij tistim osebnostim, ki so prostor literarne kulture sooblikovale pred letom 1780 oziroma po letu 1940. Še bolj mikavna pa je morebiti zamisel, da bi na tak način – v okviru nove, še obsežnejše raziskave – skušali zajeti kar vsa spominska obeležja pomembnih slovenskih osebnosti. V tem primeru bi se raziskava seveda izmaknila iz ožjega področja literarne vede ter postala resnično interdisciplinarna, saj bi poleg geografije morala vključiti tudi pomembne vidike politične, kulturne in umetnostne zgodovine. Njeni rezultati ne bi bili le inovativni (tudi v svetovnem merilu), temveč tudi najširše uporabni.